

Філософія

УДК :2-1:323.1(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19957376>

Постсекулярні трансляції релігійних смислів у формуванні
сучасної української національної свідомості

Полоз Павло Ігорович,

здобувач наукового ступеня доктора філософії, кафедра філософії,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0007-5201-3689>

Прийнято: 12.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація: Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення ролі релігійних смислів у формуванні сучасної української національної свідомості в умовах постсекулярних трансформацій та суспільних викликів. **Мета.** Метою статті було визначення особливостей постсекулярних трансляцій релігійних смислів і їхнього впливу на формування ідентичності та суспільної консолідації. **Методи.** Методологія дослідження базується на поєднанні методів теоретичного узагальнення, доктринального аналізу, порівняльного підходу та інтерпретативного аналізу соціокультурних процесів. **Результати.** У результаті дослідження здійснено систематизацію теоретичних підходів до розуміння постсекулярності як форми взаємодії релігійного та світського дискурсів. Встановлено поліканальний характер трансляції релігійних смислів через інституційні, медійні та індивідуалізовані форми. Виявлено, що релігійні цінності виконують функцію смислового

каркасу у формуванні ідентичності. Обґрунтовано формування гібридних моделей ідентичності, у яких поєднуються релігійні, національні та громадянські компоненти. Доведено, що релігійні цінності мають одночасно інтегративний і диференціювальний вплив на процеси суспільної консолідації в Україні. Унікальність отриманих результатів полягає у комплексному поєднанні теоретичного аналізу постсекулярності з конкретизацією її проявів в українському контексті, зокрема через дослідження ролі релігійних інституцій, волонтерських практик і публічного дискурсу в умовах сучасних соціальних викликів. **Висновки.** Практична значимість результатів полягає у можливості їх використання при формуванні державної культурної та інформаційної політики, розвитку міжконфесійного діалогу, а також у подальших наукових дослідженнях проблем ідентичності та соціальної інтеграції.

Ключові слова: ідентичність, суспільна консолідація, релігійні цінності, публічний дискурс, соціокультурні трансформації, постсекулярність, національна свідомість.

Postsecular Translations of Religious Meanings in the Formation of Contemporary Ukrainian National Consciousness

Pavlo Poloz,

PhD Candidate, Department of Philosophy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0007-5201-3689>

Abstract: *The relevance of the study is determined by the need to conceptualize the role of religious meanings in shaping contemporary Ukrainian national consciousness under conditions of post-secular transformations and*

societal challenges. **Objective.** The aim of the article is to identify the specific features of postsecular transmissions of religious meanings and to determine their influence on identity formation and social consolidation. **Methods.** The research methodology is based on a combination of theoretical generalization, doctrinal analysis, comparative approach, and interpretative analysis of sociocultural processes. **Results.** The results of the study provide a systematization of theoretical approaches to understanding postsecularity as a form of interaction between religious and secular discourses. The study demonstrates the multichannel nature of the transmission of religious meanings through institutional, media, and individualized forms. It is established that religious values function as a semantic framework in identity formation. The research substantiates the emergence of hybrid identity models that combine religious, national, and civic components. Furthermore, it is shown that religious values exert both integrative and differentiating effects on processes of social consolidation in Ukraine. The originality of the findings lies in the comprehensive integration of theoretical analysis of postsecularity with the specification of its manifestations in the Ukrainian context, particularly through the examination of the role of religious institutions, volunteer practices, and public discourse under contemporary social challenges. **Conclusions.** The practical significance of the results lies in the possibility of their use in shaping state cultural and information policy, fostering interfaith dialogue, as well as in further scientific research on issues of identity and social integration.

Keywords: identity, social consolidation, religious values, public discourse, sociocultural transformations, postsecularity, national consciousness.

Постановка проблеми. Українська національна свідомість формується в умовах активних соціокультурних трансформацій, серед яких значну роль відіграють релігійні практики та інститути [1]. Постсекулярні процеси, що характеризуються збереженням релігійного впливу в умовах секуляризації

суспільства, створюють нові форми трансляції релігійних смислів у публічну сферу. Ці трансляції не обмежуються традиційними релігійними інституціями, а поширюються через медіа, освітні системи та громадські ініціативи, що впливає на формування ціннісних орієнтирів та соціальної ідентичності громадян.

Попри наявність досліджень [2], присвячених релігійній трансформації та секуляризації в Україні, недостатньо вивчено механізми, через які постсекулярні трансляції релігійних смислів інтегруються у процеси формування національної свідомості. Відсутність системного аналізу ускладнює розуміння того, як релігійні наративи впливають на ціннісні пріоритети населення та на консолідацію суспільства в умовах соціальних, політичних та культурних змін [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових підходів до осмислення ролі релігії у сучасному суспільстві свідчить про еволюцію теоретичних моделей від класичних концепцій секуляризації до постсекулярних інтерпретацій, що по-різному пояснюють місце релігії у структурі соціальних відносин.

Зокрема, П. Л. Бергер (P. L. Berger) [1] обґрунтував, що модернізація супроводжується процесом десакралізації соціального порядку, внаслідок чого релігія втрачає статус універсального джерела смислів і поступово витісняється у сферу приватного життя. У подібному руслі Б. Вілсон (B. Wilson) [2] довів, що секуляризація проявляється передусім у зниженні соціального впливу релігійних інституцій. Водночас обидва підходи виходять із припущення про лінійний характер секуляризаційних процесів, що обмежує їх пояснювальний потенціал у контексті сучасних трансформацій, де спостерігається відновлення ролі релігії у публічному просторі.

Подальший розвиток теорії пов'язаний із переходом до постсекулярного бачення, яке найбільш послідовно обґрунтував Ю. Габермас (J. Habermas) [3].

Він довів, що релігія зберігає значущість у публічній сфері, зокрема у формуванні морально-етичних орієнтирів, навіть за умов домінування світської раціональності. Водночас запропонована ним ідея «перекладу» релігійних смислів у універсальну комунікативну форму забезпечує можливість їх інтеграції у публічний дискурс, але водночас може призводити до часткової втрати їхньої змістовної специфіки.

Інший важливий внесок у переосмислення секулярності здійснив Ч. Тейлор (C. Taylor) [4], який встановив, що модерність не усуває релігію, а змінює умови віри, перетворюючи її на один із можливих варіантів світоглядного вибору. На відміну від підходу Ю. Габермаса, Ч. Тейлор акцентує увагу на трансформації індивідуального досвіду та множинності смислових орієнтирів, що дозволяє пояснити співіснування релігійних і секулярних форм світогляду. Водночас цей підхід меншою мірою враховує механізми функціонування релігії у публічній сфері.

Значний внесок у розвиток цієї проблематики зробив Х. Казанова (J. Casanova) [5], який довів, що релігія у сучасному світі не лише не зникає, а й повертається у публічну сферу у трансформованому вигляді. Його концепція «деприватизації» релігії доповнює постсекулярний підхід, оскільки пояснює активізацію релігійних акторів у суспільному житті. Разом із тим у межах цього підходу недостатньо конкретизовано механізми трансляції релігійних смислів у сучасних умовах.

Сучасні дослідження постсекулярності розширюють зазначені підходи, акцентуючи увагу на трансформації форм релігійності. Зокрема, С. Дейн (S. Dein) [6] встановив, що у постсекулярному суспільстві відбувається відтворення архаїчних елементів мислення у нових культурних формах, що свідчить про нелінійний характер секуляризаційних процесів і частково суперечить класичним теоріям раціоналізації.

Подальше осмислення комунікативного виміру постсекулярності представлено у дослідженні Х. Хеджасі (Н. Hejazi) [7], який довів, що трансляція релігійних смислів у публічний простір відбувається через їх адаптацію до універсальних форм комунікації. Розвиваючи ці ідеї, М. Ф. Маккенна (M. F. McKenna) [8] обґрунтував, що процес «перекладу» релігійних смислів має взаємний характер і передбачає трансформацію як релігійного, так і секулярного дискурсів. Це положення розширює підхід Габермаса, оскільки підкреслює не лише адаптацію релігійних смислів, а й їх здатність впливати на структуру самого публічного дискурсу.

Таким чином, зіставлення класичних і сучасних підходів свідчить про відхід від уявлення про поступове витіснення релігії та перехід до розуміння її як динамічного елемента соціокультурної системи. Водночас у науковій літературі недостатньо розкрито механізми інтеграції постсекулярних трансляцій релігійних смислів у процес формування національної свідомості, що зумовлює необхідність подальшого дослідження цієї проблематики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури засвідчив перехід від розуміння секуляризації як витіснення релігії до інтерпретації постсекулярності як процесу трансформації її ролі у суспільстві [1-8]. Водночас більшість досліджень зосереджена на загальнотеоретичних аспектах або західному досвіді, тоді як особливості трансляції релігійних смислів у процесах формування національної свідомості, зокрема в українському контексті, залишаються недостатньо розкритими. Саме ця наукова прогалина визначає необхідність подальшого дослідження у даній сфері.

Методологія дослідження

Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує інструментарій соціальної філософії, релігієзнавства, культурології та соціології. Такий підхід дає змогу комплексно проаналізувати

постсекулярні трансляції релігійних смислів у контексті формування сучасної української національної свідомості.

Для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів. Теоретико-методологічний аналіз застосовано для уточнення змісту понять «постсекулярність», «релігійні смисли» та «національна свідомість» і визначення їх взаємозв'язків. Історико-порівняльний метод використано з метою виявлення особливостей трансформації ролі релігії у суспільстві в пострадянський період, а також для зіставлення відповідних процесів в Україні та країнах Центральної Азії.

Метод дискурс-аналізу дав змогу дослідити способи репрезентації релігійних наративів у публічному просторі, зокрема у медіа, освітніх практиках та суспільно-політичному дискурсі. Завдяки структурно-функціональному методу визначено основні канали трансляції релігійних смислів і їх функціональну роль у формуванні ціннісних орієнтирів та ідентичності.

Крім того, застосовано елементи системного підходу, що дозволило розглядати національну свідомість як складну динамічну систему, у якій релігійні смисли виконують інтегративну та нормативну функції. Узагальнення результатів здійснено за допомогою методу наукової індукції, що забезпечило формулювання висновків щодо закономірностей впливу постсекулярних процесів на формування сучасної української національної свідомості.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті був комплексний аналіз постсекулярних трансляцій релігійних смислів та їхньої ролі у формуванні сучасної української національної свідомості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття постсекулярності сформувалося у відповідь на обмеженість класичних секуляризаційних теорій, які розглядали модернізацію як процес поступового витіснення релігії з

публічного простору та її редукцію до сфери приватного життя. У межах цих підходів релігія трактувалася як архаїчний елемент, що неминуче втрачає соціальну значущість унаслідок розвитку науки, раціональності та інституційної диференціації суспільства. Найбільш впливові версії такої інтерпретації були представлені у працях П. Бергера, Б. Вілсона та інших дослідників, які пов'язували модерність із процесом десакралізації соціального порядку [1; 2].

Водночас наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття емпіричні та теоретичні дослідження засвідчили, що релігія не зникає, а змінює форми своєї присутності [5]. Це зумовило перегляд секуляризаційної парадигми та формування концепції постсекулярності, яка відображає новий етап суспільного розвитку. Одним із ключових теоретиків цього підходу є Ю. Габермас, який розглядає постсекулярне суспільство як таке, що визнає тривалу присутність релігії у публічній сфері та необхідність діалогу між релігійними і секулярними світоглядами [3, с. 16].

У межах постсекулярного підходу релігія перестає розглядатися як приватна справа. Йдеться про її участь у морально-етичних дискусіях, формуванні колективних ідентичностей та впливі на суспільні інститути. Це проявляється, зокрема, у зростанні ролі релігійних акторів у громадянському суспільстві, використанні релігійної символіки у політичному дискурсі та поширенні релігійних смислів через сучасні медіа. Така трансформація свідчить про зміну функціонального статусу релігії, яка інтегрується у нові соціокультурні контексти, не втрачаючи своєї значущості [9].

Принципова відмінність постсекулярності від класичних теорій секуляризації полягає у відмові від лінійного розуміння історичного розвитку, в якому релігія поступово зникає. Натомість постсекулярність фіксує складну динаміку взаємодії різних форм раціональності, де релігійні смисли співіснують із науковими та світськими інтерпретаціями реальності.

Секуляризація не означає повної приватизації релігії, а передбачає її диференціацію та можливість публічної репрезентації у нових формах [10].

Таким чином, постсекулярність доцільно розглядати як етап суспільного розвитку, що характеризується переосмисленням ролі релігії, її інтеграцією у публічний простір та трансформацією способів функціонування у межах сучасної культури. Вона відображає перехід від моделі витіснення релігії до моделі її взаємодії з іншими соціокультурними формами, що створює підґрунтя для аналізу механізмів трансляції релігійних смислів у сучасному суспільстві [11, с. 89].

У сучасній філософській та соціальній теорії постсекулярність розглядається як складне багатовимірне явище, яке не має єдиного тлумачення, але об'єднує підходи, що визнають трансформацію ролі релігії в умовах пізньої модерності. Один із провідних підходів пов'язаний із концепцією співіснування релігійного та світського дискурсів. У цьому контексті Ю. Габермас обґрунтовує необхідність взаємного перекладу аргументів між релігійними та секулярними акторами у публічній сфері, що забезпечує можливість їхньої комунікативної взаємодії [3, с. 17]. Такий підхід акцентує увагу на нормативному вимірі постсекулярності та її ролі у формуванні інклюзивного публічного простору.

Інший підхід інтерпретує постсекулярність як зміну характеру публічної комунікації, де релігійні смисли інтегруються у ширші соціальні наративи. У цьому аспекті Ч. Тейлор розглядає секулярність не як зникнення релігії, а як зміну умов віри, в яких релігійні переконання стають одним із можливих варіантів світоглядного вибору [4].

Третій підхід пов'язаний із трактуванням постсекулярності як нового типу соціальної раціональності, що передбачає визнання множинності джерел смислу та відмову від монополії науково-раціонального знання. У цьому контексті важливими є ідеї Х. Казанова, що підкреслює процес

«деприватизації» релігії, тобто її повернення у публічну сферу в нових формах, які поєднують традиційні та модерні елементи [5].

Окрему увагу слід приділити інтерпретаціям постсекулярності як процесу трансформації релігії, а не її відродження у традиційному вигляді. У межах цього підходу релігія постає як динамічна система смислів, що адаптується до нових соціокультурних умов, зберігаючи здатність впливати на публічний дискурс, ідентичність та соціальні практики (табл. 1).

Таблиця 1

Основні теоретичні підходи до розуміння постсекулярності

Підхід	Сутність підходу	Ключові характеристики
Співіснування релігійного та світського дискурсів	Постсекулярність як модель взаємодії та діалогу між релігійними і секулярними акторами	Комунікативна раціональність; переклад релігійних аргументів у світську мову
Зміна характеру публічної комунікації	Постсекулярність як трансформація умов віри та плюралізація світоглядних позицій	Плюралізм; варіативність віри; індивідуалізація релігійного досвіду
Новий тип соціальної раціональності	Постсекулярність як визнання публічної ролі релігії у сучасному суспільстві	Деприватизація релігії; участь у публічному дискурсі
Трансформаційний підхід	Постсекулярність як адаптація релігії до нових соціокультурних умов	Гібридність форм; медіатизація релігії; зміна функцій

Джерело: сформовано автором на основі [5; 7; 12; 13]

Подальший аналіз постсекулярних процесів передбачає більш детальне з'ясування механізмів, через які трансляція релігійних смислів впливає на формування ідентичності та суспільної консолідації, з особливим урахуванням українського соціокультурного контексту [14]. У цьому контексті релігійні цінності доцільно розглядати не лише як складову духовної сфери, а як структуроутворювальний елемент соціального порядку, що задає нормативно-смыслові координати індивідуальної та колективної дії.

В українському суспільстві їх значущість посилюється тим, що релігія історично виконувала функцію збереження культурної тяглості та ідентичності,

а в сучасних умовах війни набула додаткового значення як ресурс моральної мобілізації та соціальної підтримки [13].

У такому контексті ідентичність постає як динамічна багаторівнева конструкція, що формується на перетині релігійних, культурних і національних смислів. В Україні цей процес має виразну специфіку, оскільки релігійна традиція інтегрована у національний наратив через історичну пам'ять, символічні практики та культурні коди [15].

Релігійні цінності виконують функцію смислового каркасу, що забезпечує когерентність ідентичності, поєднуючи індивідуальний досвід із колективними уявленнями про історію та спільність. Високий рівень релігійної самоідентифікації населення, де переважають православні та греко-католицькі традиції, підтверджує значущість релігійного чинника у структурі суспільної свідомості.

Водночас у постсекулярному середовищі релігійна складова ідентичності в Україні трансформується під впливом сучасних соціальних процесів, зокрема війни та європейської інтеграції [16]. Дослідження показують, що в умовах повномасштабної агресії релігійність не зменшується, а навпаки – набуває публічного та практичного виміру, виходячи за межі інституційної сфери та інтегруючись у повсякденні практики підтримки, допомоги та солідарності. Це проявляється у формуванні гібридних моделей ідентичності, де релігійний компонент поєднується з громадянським та національним, особливо у середовищі військових, волонтерів та активних громадян [15].

Особливого значення зазначені процеси набувають у контексті діяльності конкретних релігійних інституцій. Зокрема, Православна церква України (ПЦУ) та Українська греко-католицька церква (УГКЦ) активно залучені до суспільного життя, виконуючи функції не лише духовної підтримки, а й соціального служіння [17]. Вони організовують гуманітарну

допомогу, підтримують внутрішньо переміщених осіб, здійснюють капеланську діяльність у війську та сприяють розвитку волонтерських мереж. Дослідження свідчать, що саме через такі практики релігійні цінності трансформуються у конкретні соціальні дії, сприяючи зміцненню солідарності та колективної стійкості [16].

У вимірі суспільної консолідації релігійні цінності в Україні виконують інтегративну функцію, оскільки формують спільні моральні орієнтири, що сприяють розвитку довіри та кооперації. За даними соціологічних досліджень, у період після початку повномасштабної війни значна частина релігійних громад активно долучилася до допомоги армії, постраждалим та цивільному населенню, що свідчить про їхню важливу роль у мобілізації суспільства [15]. Крім того, діяльність Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій виступає прикладом інституціоналізованого міжконфесійного діалогу, спрямованого на підтримку соціальної стабільності та взаєморозуміння [16].

Разом із тим український контекст демонструє і диференціувальний потенціал релігійного чинника. Конфесійна структура суспільства, а також політизація окремих релігійних інституцій, зокрема пов'язаних із зовнішніми центрами впливу, створюють підґрунтя для соціальних напружень. Прийняття у 2024 році законодавства щодо обмеження діяльності релігійних організацій, пов'язаних із державою-агресором, відображає спробу держави врегулювати ці процеси у контексті національної безпеки [16].

У цьому контексті визначальну роль відіграють механізми трансляції релігійних цінностей, які забезпечують їх адаптацію до сучасних умов. Інституційні канали (ПЦУ, УГКЦ та інші конфесії) забезпечують їх нормативну стабільність, тоді як медійні та цифрові платформи сприяють їх поширенню та переосмисленню у публічному дискурсі. Водночас волонтерські ініціативи, капеланство та громадянські практики виступають

ключовими формами практичної трансляції релігійних смислів, що інтегрують їх у повсякденне життя суспільства [17].

Отже, в українському контексті релігійні цінності виступають не лише елементом культурної традиції, а й активним чинником формування ідентичності та суспільної консолідації. Їхній вплив реалізується через поєднання символічних, інституційних і практичних механізмів, що забезпечують як інтеграцію суспільства, так і прояви його внутрішньої диференціації. Саме ця амбівалентність визначає специфіку постсекулярних процесів в Україні та їхню роль у формуванні сучасної національної свідомості [15].

Узагальнення проведеного аналізу дозволяє окреслити ключові тенденції та перспективи взаємодії релігійного та національного дискурсів у сучасних умовах, що формуються під впливом постсекулярних трансформацій. Передусім слід відзначити тенденцію до посилення публічної ролі релігії, яка проявляється у її активній участі у формуванні національного нарративу, морально-етичних орієнтирів та символічних моделей інтерпретації соціальної реальності [16]. У сучасному українському суспільстві релігійний дискурс дедалі частіше інтегрується у національний, виконуючи функцію смислового ресурсу, що сприяє консолідації суспільства та легітимації колективних цінностей.

Водночас спостерігається тенденція до трансформації самого характеру цієї взаємодії, яка набуває більш комунікативного та плюралістичного виміру. Релігійні смисли дедалі частіше функціонують не як домінантна система норм, а як один із елементів багатоголосого публічного дискурсу, що співіснує з іншими світоглядними позиціями.

Це зумовлює необхідність їх перекладу на універсальну мову суспільної комунікації, що забезпечує можливість інтеграції релігійних аргументів у процеси публічного обговорення та прийняття рішень [17]. Такий підхід

сприяє формуванню інклюзивного дискурсивного простору, в якому релігійний і національний компоненти взаємодіють на засадах взаємного визнання та діалогу.

Окремою тенденцією є зростання ролі релігійних інституцій як суб'єктів суспільного життя, що беруть участь у процесах соціальної мобілізації, підтримки громадянського суспільства та формування соціального капіталу [16]. У цьому контексті релігійний дискурс не лише відображає національні цінності, але й активно впливає на їх конструювання через практики солідарності, взаємодопомоги та відповідальності.

Разом із тим, поряд із інтегративними тенденціями, зберігається потенціал напруженості у взаємодії релігійного та національного дискурсів. Це пов'язано з конфесійною різноманітністю, різними інтерпретаціями національної ідентичності та можливістю політизації релігійної сфери. У таких умовах важливого значення набуває розвиток механізмів міжконфесійного діалогу та нормативного регулювання, що забезпечують баланс між свободою віросповідання та суспільною єдністю [17].

Перспективи подальшої взаємодії релігійного та національного дискурсів в Україні пов'язані з їх поступовою інтеграцією у межах постсекулярної моделі суспільства, що передбачає поєднання релігійних та світських форм смислотворення. Очікується подальше посилення ролі релігійних цінностей у формуванні національної ідентичності, водночас із збереженням їх плюралістичного та відкритого характеру. Важливим напрямом розвитку є також інституціоналізація діалогу між релігійними та світськими акторами, що сприятиме узгодженню різних ціннісних позицій у межах спільного публічного простору [15].

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що постсекулярність є не запереченням секуляризаційних процесів, а їх трансформацією, яка відображає зміну ролі релігії в умовах пізньої модерності.

На відміну від класичних теорій, що передбачали витіснення релігії з публічної сфери, постсекулярний підхід фіксує її стійку присутність і активну участь у формуванні суспільних смислів, морально-етичних орієнтирів та публічного дискурсу. Це дозволяє розглядати релігію як динамічний соціокультурний феномен, здатний адаптуватися до нових умов і взаємодіяти з іншими формами раціональності.

У межах дослідження систематизовано основні теоретичні підходи до розуміння постсекулярності, зокрема як моделі взаємодії релігійного та світського дискурсів, трансформації публічної комунікації, нового типу соціальної раціональності та процесу адаптації релігії до сучасних соціокультурних умов. Встановлено, що спільною рисою цих підходів є відмова від лінійного розуміння модернізації та визнання плюралізму джерел смислу у сучасному суспільстві.

Доведено, що трансляція релігійних смислів у постсекулярному середовищі має поліканальний характер і здійснюється через інституційні, медійні та практичні форми. У сучасному українському контексті особливу роль відіграють релігійні інституції, цифрові комунікації, а також волонтерські та капеланські практики, через які релігійні цінності інтегруються у повсякденне життя та публічний простір. Це свідчить про зміну функціонального статусу релігії, яка виступає не лише сферою вірувань, а й чинником соціальної дії та мобілізації.

Встановлено, що релігійні цінності виконують функцію смислового каркасу у формуванні ідентичності, забезпечуючи її когерентність і зв'язок між індивідуальним та колективним рівнями. У сучасній Україні цей процес характеризується формуванням гібридних моделей ідентичності, у яких поєднуються релігійні, національні та громадянські компоненти. Така гібридність є наслідком постсекулярних трансформацій і водночас відображає

специфіку українського соціокультурного розвитку, зокрема в умовах війни та європейської інтеграції.

Обґрунтовано, що вплив релігійних цінностей на суспільну консолідацію має амбівалентний характер. З одного боку, вони сприяють інтеграції суспільства через формування спільних моральних орієнтирів, розвиток солідарності та мобілізацію громадянського суспільства. З іншого боку, конфесійна різноманітність і політизація окремих релігійних акторів можуть виступати джерелом соціальної диференціації та напруженості. Це зумовлює необхідність розвитку інституційних механізмів міжконфесійного діалогу та збалансованого державного регулювання.

Таким чином, постсекулярні трансформації в Україні визначаються поєднанням інтегративних і диференціювальних тенденцій, що проявляються у взаємодії релігійного та національного дискурсів. Релігія виступає важливим ресурсом формування національної свідомості, соціальної стійкості та суспільної консолідації, водночас зберігаючи плюралістичний характер і відкритість до взаємодії з іншими світоглядними системами. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при формуванні державної культурної та інформаційної політики, розвитку міжконфесійного діалогу та подальших дослідженнях проблем ідентичності в умовах постсекулярного суспільства.

Список використаних джерел

1. Berger P. L. The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion. New York: Anchor Books, 1967. URL: <https://archive.org/details/sacredcanopyelem0000berg> (дата звернення: 17.02.2026).
2. Wilson B. Religion in Secular Society: A Sociological Comment. London: C. A. Watts, 1966. URL:

https://archive.org/details/religioninsecula0000brya_a2j8 (дата звернення: 17.02.2026).

3. Habermas J. Religion in the Public Sphere. *European Journal of Philosophy*. 2006. Vol. 14, No. 1. P. 1–25. URL: https://holbergprize.org/wp-content/uploads/sites/2/2023/11/Habermas_religion_in_the_public_sphere.pdf (дата звернення: 17.02.2026).

4. Taylor C. *A Secular Age*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007. URL: <https://www.hup.harvard.edu/catalog.php?isbn=9780674026766> (дата звернення: 17.02.2026).

5. Casanova J. *Public Religions in the Modern World*. Chicago: University of Chicago Press, 1994. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/P/bo3627473.html> (дата звернення: 17.02.2026).

6. Dein S. Magic and the Postsecular. *Religions*. 2025. Vol. 16, No. 11. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/16/11/1413> (дата звернення: 17.02.2026).

7. Hejazi H. Postsecularism and Habermasian Translations of Ashura. *Religion, State & Society*. 2025. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14755610.2025.2537692> (дата звернення: 17.02.2026).

8. McKenna M. F. Jürgen Habermas's Translation of the Human Being as Image of God. *Religions*. 2024. Vol. 15, No. 1. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/15/1/118> (дата звернення: 17.02.2026).

9. Letnar Černič J. Managing Religious Diversity in the Private Sphere in Post-Secular Societies. *Religions*. 2023. Vol. 14, No. 12. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/12/1510> (дата звернення: 17.02.2026).

10. Selim F. Habermas's Concept of Post-Secular Society and Current Debates. 2023. URL: <https://politikos.org/ojs/index.php/content/article/view/27> (дата звернення: 17.02.2026).
11. Črnič A., Jurekovič I. Embodied religion in the post-pandemic digital age: insights from seven European countries. *Religion, State and Society*. 2026. Vol. 54(1). P. 83–103. DOI: <https://doi.org/10.1080/09637494.2026.2617526>
12. Latzer M. Digitalization, AI and the Rise of Techno-Religion. *Telecommunications Policy*. 2026. Vol. 50. Article 103115. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2025.103115>
13. Andok M. The Impact of Online Media on Religious Authority. *Religions*. 2024. Vol. 15, No. 9. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel15091103>
14. Liro J., Kubal-Czerwińska M., Pawłowska-Legwand A., Bilaska-Wodecka E., Sołjan I., Meneghello S., Zielonka A. Unveiling the Interplay Between Religiosity, Faith-Based Tourism, and Social Attitudes: Examining Generation Z in a Postsecular Context. *Religions*. 2025. Vol. 16, No. 10. DOI: <https://doi.org/10.3390/rel16101325>
15. Razumkov Centre. Religious Situation in Ukraine 2025: analytical report. Kyiv, 2025. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2026/03/01/2025-Religion-ENGL.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).
16. Vaskul S. Religious institutions in the transformation processes of Ukrainian identity in wartime conditions. *Cxið*. 2025. Т. 7, № 2. DOI: <https://doi.org/10.21847/2411-3093.2025.723>
17. Karlsson A. Faith on the Frontlines: Exploring the Religiosity of Ukrainian Soldiers During War. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2025. Vol. 45, No. 6. URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol45/iss6/2/> (дата звернення: 17.02.2026).